

KOKYBINIS ASMENŲ SU NEGALIA POREIKIŲ TYRIMAS

Tyrimo organizatoriai

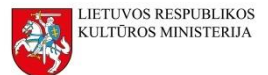
Kauno apskrities viešoji biblioteka

Tyrimą atliko

Spinter Tyrimai

Tyrimą finansavo

Lietuvos kultūros ministerija

2017 m. liepos mėn.

KAUNAS

TURINYS

I. TYRIMO METODOLOGIJA.....	3
II. TYRIMO REZULTATAI.....	4
2.1. KONTEKSTAS IR PAGRINDINĖS PROBLEMOS, SU KURIOMIS SUSIDURIA ASMENYS TURINTYS NEGALIĄ	4
2.1.1 ASMENŲ SU NEGALIA GRUPĖS	4
2.1.2. PROBLEMOS, SU KURIOMIS SUSIDURIA NEGALIĄ TURINTYS ASMENYS	5
2.1.3. INFORMACIJOS ŠALTINIAI	8
2.1.4. LAISVALAIKIO LEIDIMO BŪDAI	9
2.1.5. PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS IR NAUDOJIMASIS JOMIS	11
2.1.6. NESILANKYMO BIBLIOTEKOSE PRIEŽASTYS	16
2.2. ASMENŲ TURINČIŲ NEGALIĄ POREIKIAI, KURIUOS GALĖTŲ TENKINTI VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS.....	17
2.3. PARTNERYSČIŲ SU NEĮGALIŲJŲ ORGANIZACIJOMIS IR ASOCIACIJOMIS PAGRINDU KURIAMŲ PASLAUGŲ PLĖTOJIMO GALIMYBĖS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE.....	24
2.4. VIZIJA IR REKOMENDACIJOS.....	25
II. IŠVADOS	28

I. TYRIMO METODOLOGIJA

2017 m. birželio 13–liepos 21 dienomis Kauno apskrities viešoji biblioteka atliko kokybinį asmenų turinčių negalią poreikių tyrimą. Tyrimo metodiką ir respondentų sąrašą parengė Kauno apskrities viešosios bibliotekos darbuotojai, tyrimo duomenis surinko ir rezultatus apibendrino visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“.

1.1. Tyrimo tikslas

Išsiaiškinti įvairias negalias turinčių asmenų poreikius, kuriuos galėtų tenkinti Kauno miesto, Kauno regiono ir kitos viešosios bibliotekos.

1.2. Tyrimo metodas

Betarpiški giluminiai pusiau struktūruoti interviu (angl. *face-to-face*) ir giluminiai pusiau struktūruoti interviu telefonu (CATI).

1.3. Tyrimo imtis

Iš viso tyrimo metu buvo atlikta 15 interviu.

1.4. Lokacija

Vilnius, Kaunas.

1.5. Tikslinė grupė

Ekspertai, specialistai, dirbantys su įvairių negalią turinčiais žmonėmis.

1.6. Giluminio interviu trukmė

25–30 min.

1.7. Atrankos metodas

Sniego gniūžtės metodas.

Citatų iš interviu naudojimas

Tyrimo ataskaitoje, iliustruojant analizėje išskirtas atsakymų kategorijas ir pagrindžiant duomenų analizės apibendrinimą, yra pateikiamos citatos iš interviu dalyvių pasisakymų. Nors cituojant buvo stengiamasi išlaikyti autentiškumą, pasisakymai buvo minimaliai redaguoti ištrinant pasikartojimus, suderinant žodžių linksnius, įterpiant patikslinimus, kurie, nežinant diskusijos konteksto, palengvina išsakytos minties supratimą. Citatos taip pat buvo trumpinamos, paliekant tik tas dalyvių pasisakymų dalis, kurios yra svarbios išskirtai analizės kategorijai suprasti.

<...> – citatos sutrumpinimas

(*patikslinimas*) – tyrėjų įterptas patikslinimas, palengvinantis citatos iš tam tikro diskusijos konteksto supratimą.

II. TYRIMO REZULTATAI

2.1. KONTEKSTAS IR PAGRINDINĖS PROBLEMOS, SU KURIOMIS SUSIDURIA ASMENYS TURINTYS NEGALIĄ

2.1.1 ASMENŲ SU NEGALIA GRUPĖS

Kokybiniame tyrime dalyvavusieji ekspertai / specialistai dirba, asmeniniame gyvenime susiduria su negalią (klausos, regos, proto, psichikos, fizinę) turinčiais asmenimis arba patys turi negalią. Šių asmenų grupėms būdingi atitinkami požymiai.

Skirtingai nei kiti asmenys turintys negalią, **klausos ir regos negalią** turintys asmenys tapatinami su neturinčiais negalios žmonėmis („*kurtieji yra tokie patys žmonės kaip ir visi*“ – informantas A; „*aklieji – tokie patys kaip ir visi. Gali turėti darbus, gali turėti laisvalaikį. Mes tokie patys kaip ir jūs*“ – informantas C). Kurtieji apibrėžiami ir kaip bendruomenė, kurią vienija bendra kultūra, gestų kalba („*tai žmonės, turintys savo kultūrą, kalbą, bendraujantys gestų kalba*“ – respondentas M).

Proto negalią turinčių asmenų grupei priskiriami žmonės, turintys intelekto sutrikimų, Dauno sindromą, autizmo spektro sutrikimų („*kai vaikai nuo gimimo kitaip vystosi, jų kitoks mąstymas, jis lėtesnis, tai yra autistai, turintys Dauno sindromą*“ – informantas I). Šie asmenys dėl savo negalios apibūdinami kaip labiausiai visuomenės stigmatizuojama neįgaliųjų grupė („*tai didžiausią socialinę atskirtį patirianti neįgaliųjų grupė*“ – informantas G).

Psichikos negalią turintys asmenys, priešingai nei proto negalią turintys žmonės, neturi intelekto sutrikimų, jie negalią įgauna susirgę psichikos liga, pvz., bipoliniu sutrikimu, šizofrenija, depresija, psichoze ir t. t. („*jie gyvena ir staiga susergera psichikos liga, pvz., šizofrenija. Jų intelektas geras, bet jie turi tam tikrų keistumų. Jie nėra visuomenei pavojingi. Kai tik liga paūmėja, jie visada pasigydo, o šiaip 99% laiko jie yra skaitantys, besidomintys viskuo žmonės*“ – informantas I). Ši asmenų su negalia grupė taip pat patiria vieną didžiausių stigmų visuomenėje, todėl paprastai bijo pripažinti savo ligą, kreiptis pagalbos, bijo pasitikėti aplinkiniais („*kai kurie bijo pripažinti savo ligą, bijo jausti didesnę stigmą, atmetimą iš visuomenės pusės <...> neįgalieji labai jaučia, ar į juos žiūrite kaip į turinčius negalią, ar nuoširdžiai <...> atvykusi tarnyba ar specialistai visada turi įgyti neįgaliųjų pasitikėjimą, jei norime įtraukti tą žmogų į kažkokią veiklą*“ – informantas B).

Įvairias **fizines negalias** turinčių asmenų grupei priskiriami žmonės, turintys judėjimo negalią dėl įvairių traumų, ligų („*judėjimo negalią turintys asmenys, kitaip dar vadinami paraplegikais, dėl*

sunkių nugaros smegenų pažeidimų, dažniausiai po patirtų traumų, juda neįgaliojo vežimėlyje“ – informantas F). Šiai grupei taip pat priskiriami asmenys, kuriems buvo atliktos širdies operacijos, sergantieji vėžiu. Sunkesnes judėjimo negalias, tokias kaip cerebrinis paralyžius, turintys asmenys apibūdinami kaip priklausomi nuo aplinkinių pagalbos asmenys („cerebrinio paralyžiaus paliesti yra visiškai priklausomi nuo aplinkinių. Žmogaus judesius valdo smegenys. Kai jos pažeidžiamos, sutrinka judesiai, gebėjimas išlaikyti kūno padėtį, pusiausvyrą, ir tada normalus kūno judėjimas yra nebeįmanomas“ – informantas E).

2.1.2. PROBLEMOS, SU KURIOMIS SUSIDURIA NEGALIĄ TURINTYS ASMENYS

Asmenys turintys negalią susiduria su įvairiomis fizinėmis / judėjimo, socialinėmis bei psichologinėmis problemomis. Šių problemų pobūdis priklauso nuo turimos negalios, ne visų problemos vienodos.

Turintieji regos negalią neretai susiduria su judėjimo problemomis dėl prastai išplėtos miesto infrastruktūros, t. y. nesutvarkytų šaligatvių, garsinių šviesoforų trūkumo, akliesiems nepritaikyto viešojo transporto („*sunku nueiti kažkur, šviesoforai ne visi pypsi, šaligatviai ne visi sutvarkyti, viešajame transporte ne visada garsiakalbiai kalba*“ – informantas C).

Klausos, proto ar psichikos negalią turintys asmenys paprastai nepatiria judėjimo problemų. Jų negalia netrukdo judėti, išskyrus atvejį, kai asmuo turi kompleksinę (pvz., psichikos ir judėjimo) negalią.

Pagrindinė problema, su kuria susiduria fizinę / judėjimo negalią turintys asmenys, yra aplinka, nepritaikyta judėti neįgaliojo vežimėlyje („*tie, kurie rateliuose, tai mažai kur gali pakliūti*“ – informantas D; „*daug kur fiziškai apribotas patekimas judantiems neįgaliojo vežimėlyje*“ – informantas E; „*dažniausia problema – nepritaikyta jų judėjimui aplinka*“ – informantas F). Pripažįstama, kad situacija po truputį gerėja, stengiamasi pritaikyti aplinką turintiems judėjimo negalią, pozityviai vertinami žemagrindžiai autobusai, pritaikyti asmenims turintiems šią negalią („*daug apie tai čia kalbama ir matosi tos pastangos, va ir žemagrindžiai autobusai važinėja, tai po truputį ir viešasis transportas juda link pritaikymo*“ – informantas O). Neigiamai vertinami vis dar **nepritaikyti įvažiavimai** į įvairias įstaigas (bibliotekas, poliklinikas, ambulatorijas, maitinimo įstaigas). Ekspertų nuomone, specialių įvažiavimų arba visiškai nėra, arba jie netinkamai suprojektuoti ir asmuo turintis negalią negali vienas jais naudotis („*ypač nepritaikyti įvažiavimai senos statybos pastatuose*“ – informantas F; „*reikia, kad įstatymai įpareigotų pastatus*

*projektuoti atsižvelgiant į universalius dizaino reikalavimus“ – informantas J; „ambulatorijos, pastatai nepritaikyti, nes daugumos senų pastatų įvažiavimai tiesiog padaryti ne pagal standartus, ir tada vienas žmogus niekaip neįvažiuos pro tokį“ – informantas D). Asmenys turintys judėjimo negalią taip pat **pasigenda pritaikytų liftų ir tarpmiestinių autobusų** („kyla problemų tarpmiestinio susisiekimo transporte“ – informantas K; „jei norime užsisakyti kelionei autobusą, tai mes negauname tinkamo autobuso“ – informantas D).*

Asmenys turintys negalią susiduria ir su **socialinėmis problemomis**. Visos neįgaliųjų grupės visuomenėje patiria **stigmatizaciją, socialinę atskirtį, iškritimą iš darbo rinkos, užimtumo trūkumą užmiesčiuose bei ugdymo mokyklose ribojimą**.

Regos negalią turintys asmenys paprastai susiduria su **sunkumais ieškodami darbo**, nes jie nelaikomi pilnaverčiais darbuotojais. Jie taip pat patiria **socialinę atskirtį**, nes dėl visuomenėje esančios stigmos patys save izoluoja vengdami išeiti iš namų („*nėra lengva susirasti darbą <...> darbdaviai bijo, kad su darbu nesusitvarkysi ir pan. Buvau darbo pokalbyje neseniai, tai kai direktorius pamatė, kad esu akla, pradėjo mikčioti <...> kiti turi bendravimo problemų, nes mažiau išeina iš namų, apriboja save“ – informantas C).*

Klausos negalią turintys žmonės itin dažnai susiduria su **socialine atskirtimi**, kadangi **gestų kalba nėra plačiai vartojama**, didžioji dalis informacijos jiems lieka neprieinama, taip pat kenčia santykis su girdinčiais aplinkiniais („*Dėl tos kalbos ir nesusikalbėjimo su girdinčiais jie patiria atskirtį, izoliaciją. Jiems sudėtinga dalyvauti viešuose renginiuose, informacija televizijoje taip pat yra sunkiai prieinama, nes nevartojama gestų kalba. Net ir pramogos yra apribotos, pvz., lietuviškas kinas nėra titruojamas gestų kalba“ – informantas M; „dažniausia problema yra informacijos neprieinamumas. Tokia gyvenimo tendencija, kad viskas labai greitai kinta, nauji įstatymai vis išleidžiami, o informacija juos pasiekia labai lėtai“ – informantas N).*

Turintieji **proto, psichikos ar fizinę / judėjimo negalią** patirdami stigmatizaciją sunkiai geba integruotis visuomenėje. Šie žmonės susiduria su tokiomis **socialinėmis problemomis**:

- **Sudėtinga susirasti darbą ne tik įgaliajam, bet ir jo šeimos nariams** („*kai kurie suaugusieji, turintys šią negalią, yra dalinai darbingi, bet darbdaviai nenori jų priimti, nes jiems reikalingas tam tikras dėmesys <...> dažnai tėvai atsiduria darbo rinkos užribyje, nes darbdaviai nenoriai įdarbina turinčius neįgalių šeimos narių“ – informantas G; „visuomenė jų nepriima, šalinasi, bijo. Yra sukurti mitai apie tai, kad jie pavojingi, jiems užkertamas*

kelias susirasti darbą“ – informantas I; „dažniausiai yra susiduriama su stigma, kad jie nieko negali, negali dirbti, kad jie yra kriminalizuoti“ – informantas B; „jei šeimoje tėvai dirba, gimus neįgaliam vaikui, dažnai vienas iš jų turi atsisakyti darbo, nes socialinės apsaugos sistema negarantuoja tokios pagalbos, kad tėvai galėtų suderinti darbą ir vaiko priežiūrą“ – informantas K).

- **Apribojama galimybė mokytis mokykloje** („jaunuolis 10 klasėje susirgo psichikos liga - šizofrenija. Pasigydė stacionare dispanseryje ir jam dabar beveik visada užkertamas kelias grįžti į gimnaziją. Jam sakoma: „ką tu ten bepasimokysi, būk namuose ir viskas.“. Taip jaunas žmogus atsiduria visuomenės užribyje, nebetenka teisės studijuoti, siekti svajotos karjeros“ - informantas I; „būna, kad vaikas pro duris į mokyklą patenka, bet į klasę negali įvažiuoti, tai lieka mokytis koridoriuje“ – informantas F; propaguojamas mokymas namuose, bet mokytojai į namus nevaikšto. Vargšės mamos eina į mokyklas paimti užduočių“ – informantas E).
- **Užimtumo ir paslaugų trūkumas regionuose** („regionuose išvis mažas užimtumas, nes nėra tokių didelių bendruomenių, tai žmonės vieniši, užsidarę. Depresuoja vien dėl paslaugų tinklo nebuvimo“ – informantas B; „mažesnių miestelių, kaimų gyventojai yra palikti visiškame užribyje, iki jų neatvyksta joks transportas, vežantis iki dienos centrų“ – informantas G; „trūksta slaugytojų, žmonių, kurie apsiimtų slaugyti, ypač kai žmogus patyrė didelę traumą, sunkiai serga“ – informantas D).
- **Reikalingas lydimasis asmuo** („kai kurie, tarkim, negeba patys naudotis visuomeniniu transportu ir atvykti į užsiėmimus, jiems reikia lydinčio asmens. Kitiems reikia priežiūros apsirengiant, galbūt pasirenkant, ką apsirengti“ – informantas L).

Vertinant žmonių turinčių negalią **psichologines problemas**, pastebima, kad su panašiomis problemomis susiduria ir likusioji visuomenės dalis. Ekspertai nenurodo psichologinių problemų, su kuriomis negalėtų susidurti neturintieji negalios. Vis dėlto, dėl patiriamos socialinės atskirties, šiems žmonėms **daugiau kyla santykių kūrimo, bendravimo problemų** („dėl ribotos galimybės patekti į viešumą, bendrauti, žmonės užsidaro, atitrūksta nuo draugų, pasijaučia vieniši, nereikalingi, randasi psichologinių problemų“ – informantas J; „dėl visuomenės šalinimosi, neįgalieji daugiausia bendrauja su savo rato žmonėmis, (aut past. turi ribotas pilnaverčio bendravimo galimybes)“ – informantas E; „dėl to visuomenės atmetimo kyla emocinių problemų, žmogus mano,

kad turi nuo visų gintis, kad jį visi puola“ – informantas B). Jie gali išgyventi intensyvesnius vienatvės, nevilties, pykčio dėl esamos padėties jausmus („jiems būdingos tos pačios emocijos: liūdesys, depresija, kaip ir sveikai visuomenės daliai, bet susirgę pradeda aktyviai skaityti internete apie savo diagnozę. Ten randa visokios nepagrįstos informacijos ir dažnai nuliūsta <...> tampa apatiški, nustoja viskuo domėtis“ – informantas I; „jie išgyvena didesnę vienišumą. Kai turi sveikatos problemų, atsiranda pyktis, neviltis“ – informantas D). Turintieji proto negalią kartais susiduria kitokio pobūdžio bendravimo sunkumais („jie kaip vaikai <...> daugiausia kyla santykių problemų, vienas iš kito šaiposi, nurodinėja vienas kitam ką daryti ir tada pykstasi“ – informantas L).

2.1.3. INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Regos negalią turintys asmenys visą reikiamą informaciją susiranda **internete**, naudodami kompiuterius su specialiomis įgarsinančiomis programomis, bei lankosi **aklųjų bibliotekose** („kompiuteriai kalba ir viską galima atrasti, o aklųjų bibliotekose taip pat viskas pritaikyta“ – informantas C).

Ne visi **klausos negalią** turintys žmonės linkę skaityti. Juos galima suskirstyti į dvi grupes: **mokančius lietuvių kalbą ir skaitančius; nemokančius skaityti lietuvių kalba, todėl ieškančius informacijos gestų kalba**. Ir vieni, ir kiti informacijos paprastai ieško **internete** (pvz., Facebook socialiniame tinkle, Lietuvos kurčiųjų draugijos tinklapiuose). Mokantieji skaityti naudojami **bibliotekų paslaugomis** („tie, kurie moka lietuvių kalbą, kurie mėgsta skaityti, be abejo, naudojami internetu, bibliotekomis. Tie, kurie neskaito, informacijos ieško gestų kalba, mūsų Facebook puslapyje, Lietuvos kurčiųjų draugijos tinklalapiuose, internete galima rasti informacijos gestų kalba, aišku, ji yra mėgėjiška“ – informantas A; „jie ne itin mėgsta skaityti knygas, o tie, kurie mėgsta, eina į bibliotekas“ – informantas N).

Tarp turinčiųjų **proto, psichikos ar fizinę / judėjimo negalią** dažniausiai naudojamas informacijos šaltinis yra **internetas** („tie, kurie naudojami internetu, viską randa internete“ – informantas I; „ypač jaunimas dažnai informacijos ieško internete“ – informantas H; „internete dažniausiai randa pradinius informacijos šaltinius, rekomendacijas“ – informantas K). Jei asmuo turintis negalią yra vyresnio amžiaus ar turi sunkesnę psichikos ar proto negalią, dėl kurios negali pats ieškoti informacijos, reikalingą informaciją paprastai gauna **iš gydytojų** („vyresnio amžiaus žmonės

klausinėja gydytojų patarimo“ – informantas H). Svarbi informacijos sklaidos grandis yra įvairios **neįgaliųjų organizacijos** („informaciją skleidžia nevyriausybinės organizacijos, bet reikia, kad apie jas būtų informuojami neįgalieji ir jų artimieji“ – informantas G; „mūsų bendruomenė vienija 3–4 tūkst. žmonių, pirmininkai patys yra neįgalieji, tai jiems organizuojami mokymai, suteikiama literatūra, kuria jie dalijasi su kitais“ – informantas B). Kreipiamasi į draugus, asmenis, turinčius panašią negalią („susižino iš bendro likimo draugų“ – informantas E; „kadangi internete nėra pakankamai informacijos, imama domėtis per pažįstamus, draugus, medikus“ – informantas F).

2.1.4. LAISVALAIKIO LEIDIMO BŪDAI

Laisvalaikio leidimo būdai priklauso nuo turimos negalios. Kuo negalia sudėtingesnė, tuo dažniau laisvalaikis leidžiamas su panašią negalią turinčiais žmonėmis, jiems skirtuose renginiuose.

Regos negalią turinčių asmenų laisvalaikis bene mažiausiai skiriasi nuo neturinčiųjų negalios laisvalaikio. Pabrėžiama, kad laisvalaikio leidimo būdus, bendravimą su žmonėmis veikia asmeninės savybės, charakteris, o ne turima negalia („neregijų laisvalaikis visiškai nesiskiria. Jie irgi eina į renginius, susitinka su draugais, jie tokie patys žmonės, kaip ir visi <...> pati mažai bendrauju su regos negalią turinčiais, man labiau patinka būti neišskirtai, bendrauti su visais, nors yra tokių, kurie daugiau bendrauja tarpusavyje. Kiek neregijų, tiek nuomonių, čia jau nuo asmenybės, o ne nuo negalios priklauso“ – informantas C).

Klausos negalią turinčių asmenų laisvalaikio leidimo būdą sąlygoja jų amžius. Vyresniems žmonėms patinka lankytis **kurtiesiems skirtose organizacijose, centruose.** Ten jie švenčia Užgavėnes, Kalėdas, Teatro dieną, Tarptautinę kurčiųjų dieną, dalyvauja įvairiose ekskursijose. **Jaunesnieji** susiburia ir **už centro ribų, pvz., kavinėse, kine** („jaunimas daugiausiai kavinėse bendrauja, o senyvo amžiaus žmonės centre susirenka“ – informantas N; vyresnio amžiaus ateina į kurčiųjų klubus, centrus, o jaunimas dabar laisvesnis, jis susitinka „Vero cafe“, ten Jaunimo organizacija organizuoja jiems renginius“ – informantas A; „jaunimas buriasi, eina į kiną, kavines“ – informantas M). Norą leisti laisvalaikį su neturinčiais negalios, dalyvauti bendruose renginiuose **lemia ir žmogaus asmenybė.** Vieniems labiau patinka bendri renginiai su neturinčiais negalios, kitiems – savas ratas („mūsiškiai sako: mes blogai jaučiamės, kai kurie žmonės renginyje net traukiasi nuo mūsų, kai mums vertėja verčia. Aš pati visada į didesnius renginius einu su vertėja ir niekas nuo manęs nepasitraukia, o jie sako, kad jiems geriau, kad ateitų ir paskaitytų paskaitą centre“ – informantas A). Vis dėlto dauguma žmonių turinčių negalią **noriai**

lankosi miesto šventėse, jei renginiai verčiami į gestų kalbą. Tačiau kurtieji ne visada gerai mato vertėją, todėl jiems reikia ekrano („*Vasario 16 d. stengiamės dalyvauti Kauno mieste rengiamoje šventėje, nes ji yra pritaikyta kurtiesiems. Per daug metų išsireikalavome, kad būtų ekranas, kuriame yra verčiama gestų kalba. Problema tame, kad jei nusišamdamai renginiuose vertėją, tai ją pastato ir jos mažytės nesimato, todėl mums reikalingas ekranas*“ – informantas A). Jei kurtieji paprastai leidžia laisvalaikį, bendrauja su kurčiaisiais, tai neprigirdintieji – su girdinčiais asmenimis. Tačiau visi šie asmenys gyvena tarp girdinčių asmenų ir su jais bendrauja („*tas bendravimas priklauso nuo negalios. Jei kurčias, tai daugiau bendrauja su kurčiaisiais, jei neprigirdintis, tai daugiau su girdinčiais*“ – informantas M; „*jie negyvena uždaryti, dirba tarp girdinčių, gyvena tarp girdinčių kaimynų <...> jie nėra atskirti, bet jie privalo bendrauti*“ – informantas A).

Asmenys, turintys **psichikos ar proto negalią**, priešingai nei kitas negalias turintys žmonės, **laisvalaikį leidžia tik jiems pritaikytose vietose**: vasaros, sporto stovyklose, dienos centruose („*ypač mėgstame vasaros stovyklas, sporto stovyklas, kultūrinę programą, turime negalios žmonių respublikinę dainų šventę*“ – informantas B). Jiems patinka įvairios **psichiką atpalaiduojančios meninės veiklos**: šokiai, dainavimas, muzikiniai bei sporto renginiai, žaidimai („*žaidimų popietės, diskotekos, karaokės, sporto šventės, (aut. past. kuriose) būna žaidimų, atrakcionų, taip pat jiems skaitom pasakas, kartu kepam pyragus*“ – informantas O; „*mėgsta pasivaikščioti, nuvykti į muziejų, labai mėgsta šokius, diskotekas, gimtadienius*“ – informantas L). Šie žmonės **mielai leistų laisvalaikį su neturinčiais negalios** ar turinčiais kitokią negalią žmonėmis, **tačiau pastarieji nežino, kaip su jais bendrauti**, todėl asmenis turinčius negalią **stigmatizuoja ir atsisako su jais kontaktuoti**. Toks visuomenės požiūris verčia šią asmenų su negalia grupę bendrauti tik su panašią negalią turinčiais žmonėmis bei artimaisiais („*jie nori bendrauti su visai, kai būna bendras renginys, jie norėtų bendrauti, bet kiti neįgalieji, pvz., kurtieji, turintys fizinę negalią, pasako „ne, mums psichų nereikia <...> reikia turėti kantrybės ir žinių, o to visuomenė neturi, dėl to dažniausiai juos ir atmeta*“ – informantas B; „*intelektu negalią turintys yra labai atriboti nuo sveikųjų pasaulio. Pvz., darželyje vaikas su Dauno sindromu visai gerai jaučiasi tarp sveikų bendraamžių. Jie kartu žaidžia, veikia. Vėliau mokykloje toks vaikas patiria patyčias, yra pravardžiuojamas. Vaikams augant, didėja atotrūkis tarp jų ir sveikųjų, visuomenė nėra pasiruošusi jiems padėti, palaikyti. Labai trūksta žmonių geranoriškumo, tolerancijos*“ – informantas I). Panašiai vertinamos ir dalyvavimo bendruose renginiuose galimybės. Asmenys turintys negalią nori **dalyvauti bendruose renginiuose, tačiau svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos dalyvauti ir specialiai jiems skirtuose renginiuose**. Tokiuose renginiuose jie gali būti savimi, gauna jiems labai reikalingo dėmesio,

pasisemia jėgų ir pasitikėjimo savimi. Įgiję daugiau pasitikėjimo, drąsiau bendrauja su neturinčiais negalios žmonėmis („*bendruose renginiuose jie puikiai jaučiasi, bet jiems reikia dėmesio ir specifinių renginių <...> specifiniuose renginiuose jie išsidūksta, pašoka, gauna daugiau dėmesio*“ – informantas L; „*jie linkę dalyvauti bendruose renginiuose, bet dėl stigmatos ne visi juos priima. Jie taip pat džiaugiasi galėdami būti su panašaus likimo žmonėmis, tada įgauna daugiau pasitikėjimo ir drąsiau eina į plačiąją visuomenę*“ – informantas B; „*tarp bendraminčių jie jaučiasi saugesni, aktyvesni, drąsesni*“ – informantas G).

Fizinę / judėjimo negalią turintys asmenys leidžia laisvalaikį ne tik dienos centruose. **Jei sudarytos sąlygos** (pvz., įrengtas tinkamas privažiavimas / įvažiavimas), jie dalyvauja **vasaros stovyklose, išvykose, panašaus likimo žmonių susibūrimuose, teatruose, koncertuose**. Populiari susitikimų vieta – **prekybos centrai**, nes juose nėra laiptų. Ekspertų teigimu, ar neįgalusis daugiau bendrauja su panašią negalią turinčiais žmonėmis ar su negalios neturinčiais asmenimis **priklausomai nuo jo asmeninių savybių** („*tai labai individualu. Priklauso nuo kiekvieno žmogaus: nuo jo psichologinių savybių, įgyto išsilavinimo, jo interesų*“ – informantas F). Visgi pastebima tendencija, jog **didesnė dalis** neįgaliųjų **bendrauja su panašaus likimo žmonėmis**. Turima negalia juos vienija. Bendraudami tarpusavyje jie jaučiasi priimti, suprasti ir išklaudyti („*tie, kurie vežimėliuose, bendrauja su panašiais į save, nes juos tai vienija, jie važiuoja į stovyklas kartu*“ – informantas D; „*daugiau bendrauja su panašiais į save, nes kitą geriausiai supranta tas, kuris turi panašios patirties. Kadangi fizinė negalia gerai matoma, sveikieji jų privengia, šalinasi*“ – informantas E). Šie asmenys **dažniau lankosi specialiai jiems skirtuose renginiuose**, nes pritaikius infrastruktūrą gali į juos nesunkiai patekti („*daugiau dalyvauja specialiuose renginiuose, nes žino, kad ten neiškils techninių problemų dėl infrastruktūros*“ – informantas J; „*dažniau specializuotuose, nes ten turi garantiją, kad aplinka bus pritaikyta atsižvelgiant į jų poreikius*“ – informantas F; „*jie norėtų su visais lankytis bendruose renginiuose, bet ne visi būna pritaikyti jų poreikiams*“ – informantas H).

2.1.5. PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS IR NAUDOJIMASIS JOMIS

Regos negalią turintys asmenys aktyviai naudojami jiems teikiamomis paslaugomis. Paprastai jas teikia **aklųjų bibliotekos ir aklųjų sąjungos**, padedančios akliesiems integruotis į visuomenę („*aklieji aktyviai naudojami paslaugomis. Jiems prieinamos aklųjų bibliotekos, aklųjų sąjungos, kurios padeda neregiamis integruotis į visuomenę, turi saviveiklinių būrelių*“ – informantas C). Be to, regos negalią turinčių asmenų grupė norėtų, jog ir **paprastos (t.y. bendrosios) bibliotekos būtų labiau pritaikytos akliesiems**. Jie **pasigenda įgarsintos ar Brailio raštu išleistos literatūros**

(„paprastose bibliotekose reikia žmogaus arba gerų draugų pagalbos, nes jose mažai yra literatūros, pritaikytos neįgaliesiems“ – informantas C). Apskritai pasigendama kasdieninių paslaugų, kurias teikiant būtų naudojamas Brailio raštas ar įgarsinimas (pvz, kavinės meniu) („norėtusi kavinėse galėti pačiai paskaityti meniu“ – informantas C).

Klausos negalią turintys žmonės paprastai naudojami **asmeninio asistento paslaugomis**. Asmeninis asistentas lydi kurčiąjį ar neprigirdintįjį į įvairias įstaigas (pvz., į polikliniką, advokato biurą, banką), padeda susikalbėti su girdinčiais, ieško reikiamos informacijos. Asmeniniai asistentai ne tik verčia į gestų kalbą, bet ir pateikia informaciją klausos negalią turintiems žmonėms suprantamu būdu („viena populiariausių paslaugų yra asmeninis asistentas, kuris teikia soc. pagalbą, palydi pas gydytoją, advokatus, teikia informaciją, atlieka gestų kalbos vertimo paslaugas“ – informantas M; „kurčiam žmogui reikia mūsų asmeninių asistentų pagalbos. Kad ir vyresniam žmogui vertėjas turi viską aiškiai išversti, tokiam žmogui reikia daugiau paaiškinti. Čia reikia asmeninio asistento, kuris greitai priims informaciją ir pateiks ją suprantamai <...> kai kurie net nemoka gerai gestų kalbos, tada jiems reikia pateikti informaciją suprantamu būdu“ – informantas A). Asmeninio asistento paslaugomis dažnai naudojami kurtieji, nes be jo pagalbos jiems sunku gauti reikiamą informaciją („aktyviai naudojasi, nes jiems reikia asmeninio asistento, jiems sunku susikalbėti patiems“ – informantas M). Ekspertų teigimu, Lietuvoje yra **reabilitacijos centrų**, teikiančių paslaugas kurtiesiems ir neprigirdintiesiems. Deja, tokių centrų nėra daug („yra reabilitacijos centrai, kuriuose jie gali gauti pagalbos, tačiau kol kas projektai yra pasirašyti tik 31 savivaldybėje iš 64. Vadinasi, beveik pusėje savivaldybių kurtieji yra palikti likimo valiai“ – informantas A).

Paslaugos, kurių pasigenda kurtieji ir neprigirdintieji:

- **Asmeninio asistento paslaugos** („Daugiau mūsų darbuotojų – asmeninių asistentų, nes mes vos spėjame suktis. Mūsų labai mažai, nes nėra motyvacijos dirbti, nedideli atlyginimai, už tokią algą darbas daugiausiai tinkamas tik studentams“ – informantas N).
- **Gestų kalbos kursai** („trūksta gestų kalbos kursų. Jie būtų didelė pagalba ir kurčiųjų šeimos nariams. Ir apskritai, kuo daugiau žmonių mokėtų gestų kalbos pagrindus, tuo ir kurtiesiems būtų lengviau, ir girdintys žinotų kaip elgtis, susidūrus su kurčiaisiais“ – informantas M).
- **Gestų kalba teikiamos paslaugos gydymo įstaigose** („mes visur eidami turime pasirūpinti asmeniniais asistentais. Einame į polikliniką ir patys turime pasirūpinti asmeniniu vertėju. Yra pora poliklinikų, kurios turi planšetes, tačiau nei mūsų kurtieji, nei ypač gydytojai noriai

jomis naudojasi. Patys gydytojai turėtų būti daugiau suinteresuoti susijungti su vertėju per planšetę“ – informantas A).

- **Senelių namai kurtiesiems** (*„trūksta senelių namų, kuriuose galėtų jungtis visi kurtieji iš Lietuvos, nes dabar po vieną kurčiąjį yra senelių namuose, ir jie negali integruotis, patiria visišką izoliaciją, negali įsitraukti į įvairiais veiklas. Juk ypač senatvėje reikia daug to bendravimo, kad palaikyti protines funkcijas“ – informantas M).*
- **Kino filmų titravimas gestų kalba** (*„skaudžiausia, kad kino teatruose animaciniai filmai vaikams yra dubliuoti lietuviškai, bet be titrų, tai vaikams sudėtinga. Gal ateity apskritai visi filmai galėtų būti titruoti. Geriausia būtų išlaikyti balansą, kad būtų ir titrai, ir vertėjas, nes ne visi moka skaityti“ – informantas N).*

Paslaugos turintiesiems psichikos ar proto negalią:

- **pagalba į namus;**
- **asistento paslaugos;**
- **pavežimai iki ligoninės;**
- **konsultavimas;**
- **teisinė pagalba** (*„nes sergantys žmonės, būna, visko prisirašo ir praranda būstus“ – informantas B);*
- **dienos centrų paslaugos** (*„tai didelė pagalba neįgaliųjų šeimos nariams“ – informantas G);*
- **stacionarai ir ambulatorijos** (*„gydymo požiūriu jie gauna viską reikiamą pagalbą: yra stacionarai, ambulatorijos, bet čia ir pasibaigia pagalba jiems ir šeimos nariams“ – informantas I);*
- **privatūs centrai** (*„į privačius centrus jie dažniausiai eina dėl kažkokių masažų, kineziterapijos“ – informantas L).*

Ekspertai atkreipia dėmesį, kad **šios paslaugos daugiausia prieinamos tik miestuose**. Regionuose jos yra sunkiau pasiekiamos arba išvis neteikiamos. Asmenys turintys negalią noriai naudojasi jomis, ypač aktyviai lankosi dienos centruose, kurie yra didžiulė pagalba ne tik patiems žmonėms turintiems negalią, bet ir jų šeimos nariams (*„aktyviai naudojasi. Didžioji dauguma atvažiuoja į centrą kiekvieną dieną ir užsiima. Kitur, kiek žinau, dienos socialinės globos skyriai irgi užpildyti <...> tikrai yra poreikis, nes ir šeimos nariams tai didelis palengvinimas“ – informantas L).*

Lietuvoje psichikos ar proto negalią turintys asmenys ir jų artimieji pasigenda:

- **užimtumo, dienos centrų, ypač regionuose** („trūksta užimtumo centrų, trūksta specialistų, kurie padėtų jiems integruotis į gyvenimą“ – informantas I; „trūksta regionuose dienos centrų“ – informantas G; „rajonuose, miesteliuose apskritai nėra dienos centrų, nėra kam jais pasirūpinti“ – informantas I);
- **geresnių susisiekimo paslaugų regionuose** („ypač regionuose neišspręsta transporto, susisiekimo paslauga šiems žmonėms“ – informantas G);
- **socialinių darbuotojų, galinčių padėti asmenų su negalia šeimų nariams** („neįgaliųjų šeimoms būdingas didelis socialinis nuovargis, trūksta socialinių darbuotojų pagalbos“ – informantas G);
- **atokvėpio paslaugų šeimai** („trūksta atokvėpio paslaugų, kurias mes rengiame, kada šeimos kartu gali pabūti stovyklose, pailsėti“ – informantas B; „šeimoms aktuali „Atokvėpio tarnyba“, bet jos labai trūksta, kol kas jos veikla tik simboliška, epizodinė“ – informantas G);
- **kompleksinių paslaugų šeimai** („trūksta kompleksinių paslaugų šeimai; kaip, pavyzdžiui, tėvams elgtis, jei turi suaugusįjį sūnų, kurio mąstymas kaip 7-mečio vaiko“ – informantas B);
- **apsaugoto būsto, kuriame galima išmokti savarankiškai gyventi** („trūksta apsaugoto būsto, kuriame žmonės 2 metus gyvena su asistentu ir mokosi įgūdžių, mokosi susirasti darbą. Mūsų žmonės vieniši, jie praranda būstus, jų atsisako artimieji, o į soc. būstus jie nepatenka“ – informantas B);
- **judėjimo paslaugų, kadangi proto ar psichinę negalią turintys asmenys mažai juda ir neretai turi atsvario** („reiktų judėjimo paslaugų, nes jiems sudėtinga vaikščioti į sporto klubus, o centruose neturime tiek lėšų, kad galėtume nusamdyti kompetentingą trenerį. Mūsiškiams labai reikia judėjimo, nes jie mažai juda ir tada turi svario problemų“ – informantas L; „trūksta sporto užsiėmimo, nes pas mus centre jie neturi tiek daug galimybės sportuoti, jie mažai juda, susiduria su atsvario problemomis“ – informantas O).

Asmenys, turintys **fizinę / judėjimo negalią**, gauna **netekto darbingumo išmokas, kompensacijas** („visi gauna netekto darbingumo išmokas, kompensacijas vaistų įsigijimui“ – informantas H), tačiau **jos yra per maža parama** šeimai, prižiūrinčiai asmenį turintį judėjimo ar kitokią fizinę negalią („valstybė nesuinteresuota skatinti ir remti šeimas, auginančias neįgalų žmogų. Maksimali parama šeimai per mėnesį sudaro 520 Eur, kai tuo tarpu valstybei vieno neįgalaus vaiko išlaikymas valdiškuose namuose kainuoja 3000 Eur“ – informantas K). Kitos paslaugos, teikiamos fizinę /

judėjimo negalią turintiems asmenims: **pakankamai pritaikytas viešasis transportas, skubus gydymas ligai paūmėjus.**

Asistavimas yra pagrindinė paslauga, kurios labai trūksta **fizinę / judėjimo negalią** turintiems asmenims („*asmeninio asistento paslaugos turėtų būti teikiamos ne tik buityje, bet ir ten, kur asmeniui reikia: gydymo, švietimo, laisvalaikio įstaigose, pvz. pliažuose, SPA ir pan.*“ – informantas F; „*užsienyje yra konkrečiam žmogui skiriamas asistentas. Pagal jo poreikį skiriamas asistento darbo valandų kiekis. Pagalba teikiama ir savaitgaliais, ir vakarais*“ – informantas H). Taip pat **trūksta atokvėpio pagalbos tarnybų paramos, pasigendama paslaugų, užtikrinančių galimybes turiningai leisti laisvalaikį**, įsitraukti į kultūrinį gyvenimą („*laisvalaikio, kultūrinio gyvenimo, sporto galimybės yra, bet sunkiai pasiekiamos*“ – informantas F; „*turiningam laisvalaikiui trūksta dėmesio. Pvz., nėra pritaikyti baseinai, į pastatą sunku įvažiuoti, nes yra tik laiptai, o pačiame baseine nėra specialių keltuvų*“ – informantas J.).

Norint pasiekti įvairias tikslines asmenų turinčių negalias grupes, naudojami įvairūs kanalai. Regos ar klausos negalią turinčius asmenis geriausia pasiekti **per organizacijas**. Informacija **kurtiesiems**, skleidžiama kitais kanalais, jų tiesiog nepasiektų, todėl yra būtinas kurčiųjų reabilitacijos centrų, jaunimo ir kitų organizacijų bendradarbiavimas („*būtinai bendradarbiavimas tarp organizacijų, nes jei apie kokį nors renginį nebus pranešta reabilitacijos centrui ir mes negalėsime informuoti kurčiųjų, tai į tą renginį gal ateis vienas kitas*“ – informantas A). Regos negalią turinčius asmenis būtų galima pasiekti per Aklųjų sąjungą ir kitas organizacijas (pvz., „Guboja“), vienijančias įvairias negalias turinčius žmones. Organizacijos gali pačios susisiekti su asmeniu turinčiu negalią arba nukreipti kitur. Tai efektyvesnis būdas bendrauti su žmogumi turinčiu negalią, kadangi jie vertina tiesioginį kontaktą („*visada yra geriau ir lengviau kreiptis individualiai į žmogų, geriau yra tiesioginis kontaktas, nes kai sąjunga pasiūlo kokius nors renginius, dažniausiai žmonės numoja ranka ir nenuėina*“ – informantas C).

Psichikos ar proto negalią turinčius asmenis taip pat geriausia pasiekti per jų **organizacijas**, tačiau galima platinti informaciją ir **gydymo įstaigose** („*kadangi organizacijų, vienijančių tokius neįgaliuosius, nėra daug, reikėtų informaciją platinti ir per gydytojus*“ – informantas I).

Fizinę / judėjimo negalią turinčius žmones siūloma pasiekti ne tik per **organizacijas, gydymo įstaigas**, bet ir per įvairias **žiniasklaidos priemones** – televiziją, spaudą, radiją. Rekomenduojama

informaciją viešinti **asmenims turintiems negalią skirtuose leidiniuose** („Lietuvos neįgaliųjų draugija leidžia laikraštį „Bičiulystė“, jame galima viešinti informaciją“ – informantas H).

2.1.6. NESILANKYMO BIBLIOTEKOSE PRIEŽASTYS

Pagrindinės priežastys, kodėl klausos, regos negalią turintys asmenys vengia naudotis bibliotekų paslaugomis:

- **nepritaikyta aplinka** („bibliotekos nepritaikytos neįgaliesiems <...> buvo labai geras Kauno viešosios bibliotekos pavyzdys – pasakos išverstos į gestų kalbą ir įkeltos į internetą. Akliesiems knygos yra įgarsintos, o kurtiesiems nėra išverstos, tai apie ką mes tada kalbame?“ – informantas A);
- **trūksta informacijos apie galimybę naudotis bibliotekos paslaugomis** („tai, kad turi gerą idėją, dar nereiškia, kad ji duos naudos. Ji turi būti išreklamuota, kad kurtieji žinotų“ – informantas A; „akliesiems yra per mažai informacijos, nurodančios, kad jie gali ateiti“ – informantas C).

Psichikos, proto negalią turintys žmonės rečiau naudojami bibliotekos paslaugomis, nes jiems **reikia asistento ar kito žmogaus pagalbos**. Asmenys turintys negalią negali patys užsiregistruoti bibliotekoje. Jiems taip pat sudėtinga patiems išsirinkti literatūrą. Daliai tokių žmonių **reikia specifinės, jiems pritaikytos literatūros** (angl. „easy to read“ literatūra) („mūsiškiai nemokėtų patys ateiti užsiregistruoti, bet jie tikrai imtų knygeles. Gal turinčias daugiau paveikslėlių, mažiau teksto, bet imtų <...> reikėtų kažkokio asistento ar artimojo, kuris užregistruotų, pavadovautų, galbūt paskaitytų knygą“ – informantas L; „neįgalusis pats nežino, ko nori, bibliotekininkai irgi negali patarti, ir tada žmonės neina“ – informantas B).

Pagrindinė **priežastis, kodėl fizinę / judėjimo negalią turintys asmenys retai lankosi bibliotekose, yra jiems nepritaikyta aplinka**. Jie tiesiog negali fiziškai patekti į bibliotekas („nesinaudoja dėl fizinio neprieinamumo“ – informantas E; „tik nedidelė bibliotekų dalis pritaikyta patekti turintiems judėjimo negalią“ – informantas H; „retas naudojasi dėl nepritaikytos aplinkos“ – informantas K).

2.2. ASMENŲ TURINČIŲ NEGALIŲ POREIKIAI, KURIUOS GALĖTŲ TENKINTI VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS

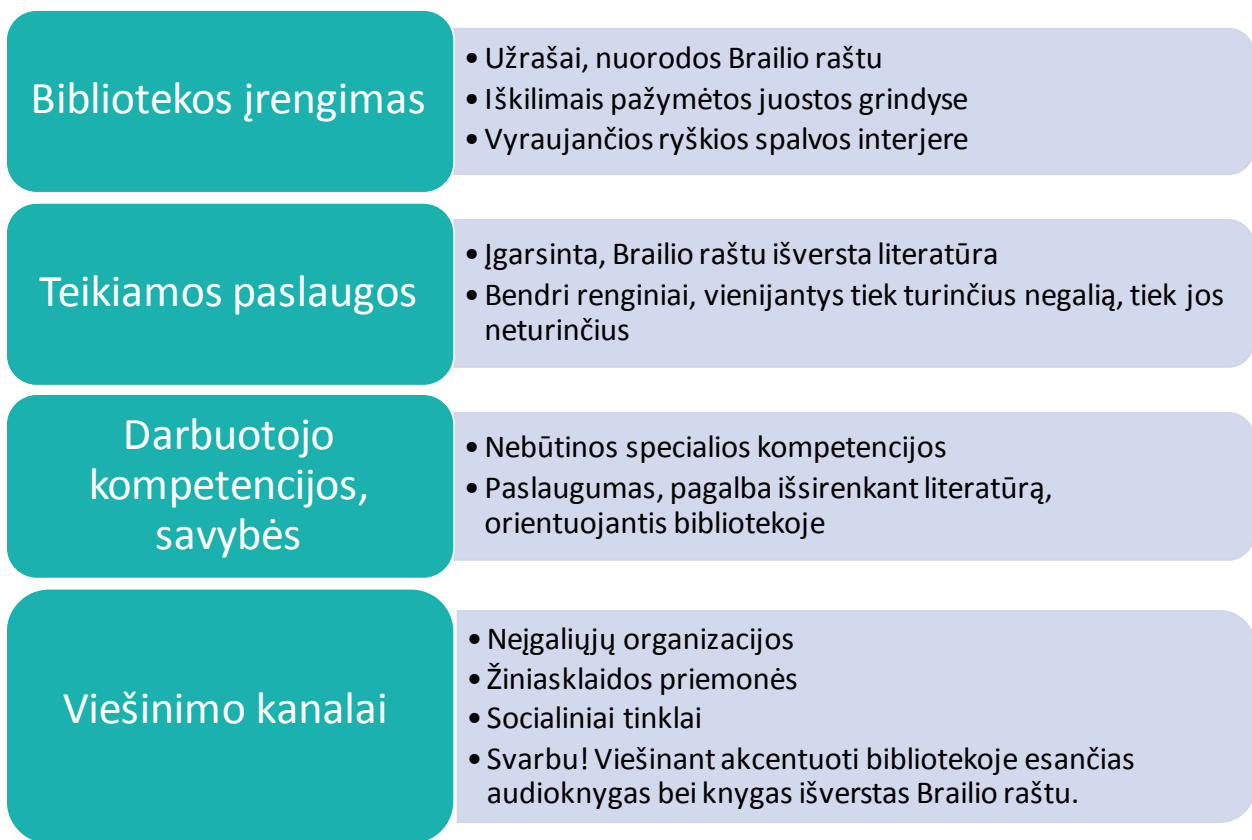
Tyrimo metu kalbinti ekspertai pasidalino idėjomis, kuria linkme biblioteka turėtų judėti, norėdama patenkinti asmenų turinčių negalią poreikius ir tokiu būdu paskatinti dažniau lankytis bibliotekose. Svarbu atkreipti dėmesį, kad **kiekvienai negaliai reikalingas universalus dizainas, apie kurį būtina žinoti pritaikant bibliotekas neįgaliųjų poreikiams.**

Rengiant biblioteką, atliepančią **regos negalią** turinčių asmenų poreikius, pirmiausia pabrėžiama, kad tai turėtų būti **bendroji biblioteka**, t.y. joje lankytusi aklieji, kitas negalias turintys asmenys bei išvis neturintys negalios žmonės (*„visuomenė uždaro kelius, stigmatizuoja negalią turinčius žmones. Turėtų būti visi kartu, ir net negalios neturėtų būti išskiriamos tarpusavyje“* – informantas C). Pabrėžiama, jog svarbu, kad bibliotekoje būtų **žmogus, kuris galėtų padėti neregiiui**, pvz. padėtų atskenuoti reikalingą medžiagą, kurios negalima rasti internete ar Brailio raštu, taip pat perskaitytą ką reikia (*„skaityklose turėtų būti žmogus, kuris padėtų, gal paskaitytų kartu, nuskenuotų ką reikia, nes ne viskas yra Brailio raštu ar internete“* – informantas C). Galiausiai visi bibliotekoje esantys **užrašai, nuorodos** turėtų būti parašyti **Brailio raštu**. Grindyse turi būti specialios **iškilimais pažymėtos juostos**, padedančios orientuotis aplinkoje. Patariama nevengti **ryškių spalvų**, padėsiančių žmogui, turinčiam regos negalią, atskirti daiktus, zonas (Pav. 2.2.1).

Rekomenduojama bibliotekoje rengti **bendrus renginius**, kuriuose dalyvautų ir turintys ir neturintys negalios asmenys, labai svarbu asmenis su negalia įtraukti į renginių organizavimą (*„renginiai turi būti bendri. Organizavome renginį, kuriame dalyvavo 8 neįgalieji ir kiti savanoriai, neturintys negalios, tai buvo labai smagu. Žodžiu, reikia daugiau renginių ir įsitraukimo“* – informantas C).

Eksperto nuomone, bibliotekoje turėtų dirbti asmuo, kuris **nerodytų gailėsčio aklam žmogui**, o visos kitos kompetencijos yra įgyjamos (*„pirmiausia turi nesigailėti žmogaus, nes niekam to gailėsčio nereikia. O visa kita išmokstama savaime“* – informantas C).

Kadangi biblioteka būtų bendra, skirta visiems, rekomenduojama ją **reklamuoti per žiniasklaidos priemones, socialinius tinklus, organizacijas**, vienijančias neįgaliuosius. Viešinant svarbu **pabrėžti, jog bibliotekoje yra garsinių knygų bei knygų Brailio raštu.**

Pav. 2.2.1. Bibliotekos, pritaikytos regos negalią turinčių asmenų poreikiams, idėja

Kuriant biblioteką, galinčią tenkinti **klausos negalią** turinčių žmonių poreikius, pirmiausia reikėtų pasirūpinti **suprantama ir aiškia informacija**. Kurtiesiems ypač svarbi vaizdinė stimuliacija, todėl aiškios rodyklės, paprasti ir suprantami užrašai padėtų klausos negalią turinčiam žmogui orientotis („studentai dažniausiai sako: atėjau į biblioteką ir nežinau, nuo ko pradėti, ateinu ir stoviu erdvėje“ – informantas A; „turi būti pakankamai paprasti žodžiai, kad jie perskaitytų ir suprastų, kur jiems eiti ir ką daryti“ – informantas M). Padėtų orientotis ir **stendai, planšetės ar kompiuteriai** su informacija gestų kalba („būtų gerai kompiuteris, atėjau, įsijungiau, o ten gestų kalba pasakyta, nuo ko pradėti, kur eiti, į ką kreiptis“ – informantas A; „planšetės gestų kalba, kur jie ateina ir gali pasižiūrėti kur eiti. Šaunu, jei jie galėtų išsikviesti per Skype gestų vertėją. Tik svarbu, kad ta planšetė būtų veikianti ir pasiekiamą“ – informantas M). (Pav. 2.2.2.).

Bibliotekoje rekomenduojama **organizuoti renginius įvairiomis temomis**:

- **Renginius sveikatingumo tema** mėgsta vyresnio amžiaus žmonės.
- Ypač aktualios **šeimos, vaikų auklėjimo temos**, nes mamos, auginančios kurčius vaikus arba pačios turinčios klausos negalią, negauna informacijos, susijusios su vaikų auklėjimu,

auginimu. Labai trūksta informacijos apie kohlearinių implantų naudojimo ir gestų kalbos privalumus ir trūkumus („*jaunoms šeimoms labai trūksta informacijos. Girdinčioms mamoms visur prieinama informacija apie vaikučių sveikatą, kaip juos auginti, o kurtiesiems ne. Jei biblioteka pasikviestų kokį nors įdomesnį žmogų ar psichologą, galbūt jis parodytų, kaip su tais vaikučiais žaisti, kodėl gi ne <...> Yra daug jaunų mamų, kurioms gimsta kurčias vaikas, ir jos renkasi kohlearinius implantus, nes bijo gestų kalbos, bijo, kad vaikas negalės kalbėti <...> nors gestų kalba netrukdo mokytis lietuvių kalbos*“ – informantas A).

- **Poezijos renginiai, dalyvaujant garsiems rašytojams** („*poezijos skaitytojų susibūrimai arba kad būtų pasakojama apie kokį nors rašytoją*“ – informantas A).

Nurodoma, kad **bibliotekos darbuotojui** labai svarbu mokėti **gestų kalbą**, taip pat išmanyti **kurčiųjų psichologiją ir kultūrą**. Manoma, kad tokios kompleksinės žinios padės darbuotojui geriau suprasti kurčiąjį („*svarbu mokėti gestų kalbą. Žmogus taip pat turi išmanyti kurčiųjų psichologiją, specifiką, kultūrą, tada jis žinos, ką daryti. Jei tik išmokinsim minimaliai gestų kalbos, tai nieko nepadės*“ – informantas A). Darbuotojas turėtų būti **kantrus ir supratingas**, nes bendravimas su kurčiuoju ne visuomet būna sklandus ir paprastas (*Reikia kantrybės, supratimo, nes jei ateina žmogus ir tenka su juo susirašinėti, tai ta kalba nebus graži, švari lietuvių kalba. Galbūt jam reikės kelis kartus pakartoti ar jį kur nors palydėti. Jie dirba su asmeniniais asistentais ir yra pripratę prie individualaus dėmesio*“ – informantas M).

Biblioteką turėtų **reklamuoti organizacijos ir centrai**, vienijantys klausos negalią turinčius žmones („*pirmiausia reklamuočiau per įstaigas, centrus, daryčiau bibliotekos pristatymus centruose*“ – informantas M). Labai **svarbu informaciją** apie biblioteką, joje vykstančius renginius **skelbti kuo anksčiau** („*labai svarbu informaciją skleisti iš anksto, kad jie spėtų vienas kitą perspėti*“ – informantas M).

Bibliotekos įrengimas	<ul style="list-style-type: none"> • Aiški nukreipianti informacija (aiškios rodyklės, užrašai) • Stendai, planšetės, kompiuteriai su gestų kalba • Vyraujančios ryškios spalvos interjere
Teikiamos paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Renginiai sveikatingumo tema • Renginiai šeimos, vaikų auklėjimo temomis • Poezijos renginiai, dalyvaujant garsiems rašytojams
Darbuotojo kompetencijos, savybės	<ul style="list-style-type: none"> • Gestų kalbos mokėjimas • Nėra būtinas, tačiau pageidaujamas kurčiųjų psichologijos, specifikos, kultūros išmanymas • Kantrybė ir supratingumas, bendraujant su kurčiuoju
Viešinimo kanalai	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacijos, centrai, vienijantys klausos negalią turinčius asmenis • Svarbu! Norint užtikrinti geresnę informacijos sklaidą, būtina ją viešinti iš kiek tik galima anksčiau

Pav. 2.2.2. Bibliotekos, pritaikytos klausos negalią turinčių asmenų poreikiams, idėja

Įrengiant biblioteką, galinčią tenkinti **psichikos, proto negalią** turinčių žmonių poreikius, svarbu nepamiršti **patogios, jaukios, ramios aplinkos** („*jie norėtų ramesnės, atskiresnės patalpos, nes triukšmas juos gąsdina*“ – informantas I;). Ji turėtų būti panaši į vaikams skirtą aplinką („*padaryti taip, kad būtų kur patogiai atsisėsti, pavartyti knygas. Pastatyti sėdmaišį, stalėlį, sofutę, kad būtų galima patogiai atsisėsti ir pasidėti knygą. Padaryti taip, kad jiems patiktų ten leisti laiką. Kažkiek aplinką priartinti prie vaikų, t. y. kaip vaikams daryti, kad galėtų ir pažaisti, ir paklaustyti, kaip skaito*“ – informantas L). Taip pat reikia **kompiuterių, internetinės programos**, kad regionuose gyvenantys žmonės turintys negalią galėtų pabendrauti internetu su norimais asmenimis. **Turintiesiems protinę negalią reikia specialių kompiuterio programų** („*jokio specialaus pritaikymo nereikia, tiesiog biblioteka turi turėti visą kompiuterinę, internetinę programą. Protinę negalią turintiems gal netgi reikėtų specialių programėlių*“ – informantas B). Patariama **vengti veidrodžių**, nes turintiesiems protinę negalią, ypač **autizmo spektro sutrikimą, jie gali sukelti agresiją** („*ne visi žino, kad autistas neturėtų savęs matyti veidrodyje jam neįprastoje aplinkoje, nes gali kilti agresija, jį tai suerzina*“ – informantas K) (Pav. 2.2.3.).

Proto ar psichikos negalią turintiems žmonėms turėtų būti **rengiami terapinio ir edukacinio pobūdžio užsiėmimai**:

- **Skaitymo būreliai / popietės**, kurių metų neįgalieji galėtų klausytis skaitomos knygos (*„jiems labai patinka klausytis kaip skaito, ypač jei dar gražiai skaito“ – informantas L*). Tokioje popietėje galėtų dalyvauti ir vaikai su tėvais.
- **Piešimo užsiėmimai**, kurių dalyviai iliustruotų tai, ką išgirdo klausydami skaitomos knygos.
- **Biblioterapija.**
- **Muzikos klausymas.**
- **Bendraminčių popietės.**
- **Renginiai sveikatinimo tema**, siekiant išmokyti neįgaliuosius susirasti literatūrą apie ligą, jei tik jie gali tai padaryti.
- **Susitikimų su įdomiais žmonėmis organizavimas.** Rengėjai turėtų išsiaiškinti, kokie asmenys atitinkamai neįgaliųjų grupei yra įdomūs.
- **Šeimų popietės** (*„galėtų būti šeimų popietės neįgaliesiems Motinos dienos proga, sudarant galimybę ir jiems paskaityti eilėraščių mamai“ – informantas G*).

Labai svarbu, kad tarp asmenims turintiems proto negalią teikiamų paslaugų būtų jiems **pritaikytos, lengvai skaitomos literatūros (angl. „easy to read“)** skyrelis. Taip pat pastebėta, kad labai trūksta spausdintos **specialios literatūros apie negalias**. Ši trūkumą ypač jaučia vyresnio amžiaus žmonės, kuriems sudėtinga susirasti informaciją internete (*„didelis specialiosios literatūros trūkumas, nes vyresniems, senstantiems žmonėms informacinės technologijos neįdomios, jiems spaudinių, kurių, ypač apie jų negalią, trūksta“ – informantas B*).

Bibliotekos darbuotojui nekeliama ypatingi, specialūs reikalavimai. Jam pakanka:

- **Žinoti kaip elgtis, kai paaštrėja liga** (*„nereikia specialių žmonių samdyti. Tiesiog darbuotojas turėtų žinoti, kad paaštrėjus ligai, jei neįgalusis darosi agresyvus, kaip ir visais kitais atvejais, reikia kviesti policiją. Jie suvaldo situaciją“ – informantas D*).
- **Turėti žinių apie negalias ir jas turinčių žmonių poreikius** (*„jis turėtų būti susipažinęs su neįgaliųjų poreikiais, turėti psichologinių žinių, kad neišsigąstų neįgaliojo, kaip kartais pasitaiko“ – informantas G*).
- **Būti empatiškam, kantriam, pasiruošusiam padėti** (*„turėtų būti pasiruošęs padėti, nes gali tekti ir į tualetą palydėti, padėti iš lentynos pasiimti knygą, patarti kur ieškoti reikiamos medžiagos. Jis turi sugebėti būti kantrus“ – respondentas G; „turėtų būti empatiški ir kantrūs, nes reikia kantrybės ir empatijos įsiklausyti į žmogaus poreikius, suprasti, ko jam*

reikia, kaip bendrauti. Nėra būtinas specialus išsilavinimas, jei žmogus turi šias savybes“ – informantas L).

Rekomenduojama biblioteką reklamuoti **per neįgaliųjų organizacijas / draugijas, kreiptis į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, savivaldybės socialinės paramos skyrių**. Taip pat skatinama informaciją viešinti **internete, socialiniuose tinkluose**.

Bibliotekos įrengimas	<ul style="list-style-type: none">• Patogi, jauki, rami aplinka (pvz. sėdmaišiai, stalėliai, sofutės)• Atskiros, netriukšmingos patalpos• Kompiuteriai. Turintiems protinę negalią - specialios kompiuterio programos• Rekomenduojama vengti veidrodžių
Teikiamos paslaugos	<ul style="list-style-type: none">• Skaitymo būreliai / popietės• Piešimo užsiėmimai• Biblioterapija• Muzikos klausymas• Bendraminčių popietės• Renginiai sveikatinimo tema• Susitikimai su neįgaliesiems įdomiais žmonėmis• Šeimų popietės• Speciali neįgaliesiems skirta literatūra (angl. <i>easy to read</i>), bei apskritai literatūra apie negalias
Darbuotojo kompetencijos, savybės	<ul style="list-style-type: none">• Žinojimas kaip elgtis, kai žmogui paaštrėja liga, t.y. iškviesti policiją• Pageidaujamas bent minimalus išmanymas apie negalias, neįgaliųjų poreikius• Empatija, kantrybė, noras padėti, esant poreikiui
Viešinimo kanalai	<ul style="list-style-type: none">• Neįgaliųjų organizacijos / draugijos• Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija• Savivaldybės socialinės paramos skyrius• Internetas, socialiniai tinklai

Pav. 2.2.3. Bibliotekos, pritaikytos proto, psichikos negalią turinčių asmenų poreikiams, idėja

Įrengiant biblioteką, tinkančią turintiesiems **fizinę / judėjimo negalią**, reikėtų patalpų **pirmame aukšte, pandusų, keltų** („*pirmiausiai turi būti įvažiavimas pritaikytas. Biblioteka turi būti pirmame aukšte*“ – informantas D; „*pirmiausia turi būti išspręsta patekimo į pastatą problema*“ – informantas K). Svarbu, kad sėdintieji vežimėlyje galėtų **pasiiekti knygų lentynas, durų rankenas** („*atrodytų smulkmena, bet sėdintiems vežimėliuose yra svarbu, kokiame aukštyje yra durų rankena*“ – informantas K), patalpos išdėstytos ir įrengtos taip, kad judėjimo negalią turintis asmuo galėtų pats apsitarnauti bei **patogiai dirbti darbo vietoje**. Jei to neįmanoma užtikrinti, turi būti

darbuotojas, galintis padėti tokiam lankytojui („*darbuotojas turi domėtis ir padėti pasiekti knygą*“ – *informantas D*). Rekomenduojama įrengti **erdves**, kuriose lankytojai galėtų **neformaliai bendrauti** („*atskirų erdvių bendravimui išskyrimas*“ – *informantas J*; „*gerai būtų įrengti zonas neformaliajam jų bendravimui: kavinukė, svetainė*“ – *informantas F*). (Pav. 2.2.4).

Ekspertų manymu, šiai judėjimo negalią turinčių asmenų grupei nereikia specifinių paslaugų, išskyrus asmeninio asistento paslaugas, padedančias nevaržomai naudotis biblioteka. Siūloma organizuoti renginius, t. y. įvairius **seminarus, konkursus, protmūšius, susitikimus su rašytojais, parodas**, atsižvelgiant į neįgaliųjų interesus („*reikia rengti renginius pagal interesų grupes, kitokių išskirtinių paslaugų nereikia*“ – *informantas F*). Svarbu, kad būtų **skatinama naudoti informacinėmis technologijomis**, padedančiomis neįgaliesiems plėsti pažįstamų ratą („*su IT galimybės supažindinti, ypač svarbu apmokyti vyresnio amžiaus negalią turinčius žmones. Jų bendravimas ribotas, o išmokus naudotis internetu, padidėja bendravimo galimybės*“ – *informantas H*).

Bibliotekos **darbuotojams**, aptarnaujantiems fizinę / judėjimo negalią turinčius žmones, **nereikia jokių specifinių žinių ar išsimokslinimo**. Apskritai pageidautina bendraujant su neįgalioju **neakcentuoti jo turimos negalios** („*jokių ypatingų specialistų nereikia. Pakanka normalaus bendravimo, neakcentuoti jų negalios*“ – *informantas F*). Svarbiausios asmeninės savybės – **empatija** („*labai svarbi empatija žmogui, kuriam reikia pagalbos*“ – *informantas K*), **kantrumas ir tolerancija**.

Biblioteka ir jos paslaugos būtų reklamuojamos bendradarbiaujant su **vietinėmis neįgaliųjų organizacijomis, socialinių paslaugų centrais**. Informacija būtų viešinama ir **vietinėje spaudoje, socialiniuose tinkluose, internete** (pvz., www.negaliu.lt). Pastebima, jog reklamuojant tokią biblioteką, **svarbu atkreipti dėmesį į visas bibliotekos teikiamas paslaugas**, nes dalis žmonių biblioteką sieja tik su knygų skaitymu („*yra žmonių, kuriems bibliotekos, kaip literatūros skaitymo vietos, nereikia, todėl reikia informuoti apie visas bibliotekų galimybes*“ – *informantas F*).

Bibliotekos įrengimas	<ul style="list-style-type: none"> • Biblioteka pirmame aukšte • Įrengti pandusai, keltai • Lentynos, durų rankenos pasiekiamos sėdintiems neįgaliojo vežimėlyje • Apskritai patogi darbo erdvė sėdintiems neįgaliojo vežimėlyje • Atskiros erdvės neformaliai bendravimui
Teikiamos paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Asmeninis asistentas, padedantis naudotis bibliotekos paslaugomis • Laisvalaikį užimantys įvairūs konkursai, protmūšiai, seminarai, parodos, susitikimai su rašytojais • Skatinimas naudotis informacinėmis technologijomis
Darbuotojo kompetencijos, savybės	<ul style="list-style-type: none"> • Nereikia demonstruoti jokių specifinių žinių ar išsimokslinimo • Neakcentuoti žmogaus turimos negalios • Empatija, kantrybė, tolerancija
Viešinimo kanalai	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgaliųjų organizacijos / draugijos, soc. paslaugų centrai • Vietinė spauda • Internetas (pvz. www.negaliu.lt), socialiniai tinklai • Svarbu! Viešinant akcentuoti visas bibliotekos teikiamas paslaugas

Pav. 2.2.4. Bibliotekos, pritaikytos fizinę / judėjimo negalią turinčių asmenų poreikiams, idėja

2.3. PARTNERYSČIŲ SU NEĮGALIŲJŲ ORGANIZACIJOMIS IR ASOCIACIJOMIS PAGRINDU KURIAMŲ PASLAUGŲ PLĖTOJIMO GALIMYBĖS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE

Visi ekspertai sutinka, kad **biblioteka galėtų būti** neįgaliųjų organizacijų **partnerė**. Ypač pabrėžiama bendradarbiavimo svarba. Ekspertų nuomone, bibliotekų patirtis organizuojant renginius, pažintys, renginių idėjų gausa praverstų kuriant veiklas asmenims turintiems įvairias negalias, didinant jų integraciją („*biblioteka turi daugiau patirties organizuojant įvairius renginius. Bendradarbiavimas padėtų keistis kontaktais, jie galėtų pasidalinti savo patirtimi, kokie renginiai susilaukia susidomėjimo, kokie ne*“ – informantas M; „*būtų naudinga bendradarbiauti, nes iš patirties galiu pasakyti, kad kai organizuoji su soc. partneriu bendrą renginį, tai jis būna daug gražesnis ir produktyvesnis, nes kiekviena organizacija turi savo minčių ir idėjų*“ – informantas D).

Daugiausia biblioteka suvokiama kaip partnerė, galinti prisidėti organizuojant bendrus teminius, meninius, šviečiamo pobūdžio ir kitus renginius:

- **Bendri teminiai renginiai.** Svarbu organizuoti renginius, kuriuose galėtų dalyvauti turintys ir neturintys negalios žmonės. Ekspertų nuomone, tai skatintų vienijimąsi bei neįgaliųjų integraciją.
- **Meniniai užsiėmimai,** pvz., piešimas, muzikos klausymas. Vienas iš ekspertų dalijasi teigiama bendradarbiavimo su Tomo Zano biblioteka patirtimi (*„mes bendradarbiaujame su Tomo Zano biblioteka, tai ten rengiamai skaitymai, piešime, ir parodos būna, kuriose eksponuojami mūsų neįgaliųjų darbeliai“ – informantas L*).
- **Skaitymo popietės.** Jose galėtų dalyvauti neįgalieji ir tėvai su vaikais, turinčiais negalią.
- **Poezijos vakarai.** Jų metų būtų skaitoma poezija, o patys asmenys turintys negalią pristatytų savo kūrybą (*„būtų naudinga rengti poezijos vakarus, įtraukiant ir neįgaliuosius, kai kurie ir patys bando rašyti“ – informantas G*).
- **Kūrybos pristatymo popietė.** Jos metu kuriantieji asmenys turintys negalią ar jos neturintys pristatytų savo kūrybą – eilėraščius, piešinius, rankdarbius ir pan.
- **Susitikimai su rašytojais arba kūrėjais, turinčiais negalią.**
- **Perskaitytų knygų aptarimas, diskusijų rengimas.**
- **Šviečiamo pobūdžio renginiai,** kurių metu būtų supažindinama su negaliomis, žmonių su negalia teisėmis, galimybėmis (*„reikėtų šviesti žmones apie jų turimas teises. Pvz., „RIMI“ prekybos tinkle neįgalūs prie informacijos centro gali gauti asistentą, kuris padės apsipirkti, susimokėti, susidėti pirkinius, tačiau dauguma neįgaliųjų šito net nežino“ – informantas E*).
- **Knygų pristatymas į centrus, organizacijas.** Tai ypač aktualu turintiems proto negalią asmenims, kuriems sudėtinga naudotis bibliotekų paslaugomis. Tai būtų pagalba centrų darbuotojams, kurie skaito knygas žmonėms turintiems įvairias negalias (*„pagaliau biblioteka galėtų mums atnešti knygų, mes perskaitytume ir atiduotume“ – informantas L*).

2.4. VIZIJA IR REKOMENDACIJOS

Visi ekspertai mato gan aiškias vizijas, kaip bibliotekos galėtų aktyviai prisidėti stengiantis pagerinti asmenų turinčių negalią integraciją ir gyvenimo kokybę. **Pagrindinė vizija,** siejanti visų apklaustų grupių atstovus – ekspertus, yra **susijusi su bendrų renginių, užsiėmimų, seminarų rengimu, kurie suburtų tiek turinčius negalią, tiek jos neturinčius žmones** ir tokiu būdu prisidėtų prie žmonių turinčių įvairias negalias ir jų šeimos narių socialinės atskirties mažinimo. Šie renginiai galėtų būti tiek šviečiamojo, tiek meninio pobūdžio.

Vizijos ir rekomendacijos:

- **Biblioteka galėtų prisidėti prie žmonių turinčių negalią integracijos skatinimo ir socialinės atskirties mažinimo.** Įgyvendinant šią viziją siūloma rengti bendrus renginius, kuriuose neįgalieji galėtų megzti naujas pažinti, burtis pagal bendrus pomėgius. Bendri renginiai padėtų asmenims su negalia būti matomiems, o neturintieji negalios galėtų juos geriau pažinti („*būtina rengti bendrus renginius, kad neįgalieji būtų matomi, kad plėstųsi jų akiratis [...]. Tuomet visuomenė taptų tolerantiškesnė jiems*“ – informantas G).
- **Bibliotekose galėtų vykti šviečiamo pobūdžio renginiai apie įvairias negalias.** Svarbu, kad į juos būtų kviečiami visi – ir turintys negalią, ir jos neturintys. Tai padėtų asmenims turintiems negalią geriau pažinti save, o neturintieji negalios geriau pažintų neįgaliuosius. Taip būtų žengtas žingsnis link visuomenėje vyraujančios stigmos mažinimo („*edukaciniuose renginiuose susirenka ir žmonės, neturintys negalios. Pavyzdžiui, mes pasikviečiame psichiatrą iš Norvegijos, kuris pristato ligą, papasakoja, kas vyksta jos metu, kokie pokyčiai gyvenime atsiranda. Tokie bendri renginiai padeda geriau vienas kitą pažinti*“ – informantas B).
- **Be įvairių renginių, skirtų geriau pažinti negalias, bibliotekose turėtų būti literatūros apie įvairias negalias skyrius.**
- **Bibliotekos galėtų prisidėti prie neįgaliųjų laisvalaikio organizavimo.** Tai galėtų būti diskusijų grupės, skaitymai, poezijos vakarai, savo kūrybos pristatymo popietės ir pan. („*reikia teikti žmonėms laisvalaikio praleidimo galimybes. Pokalbiuose prie arbatos padėti megzti pažintis, burtis kolekcininkams. Rengti įvairias popietes, poezijos vakarus ir pan. Tai padės mažinti psichologinę, socialinę atskirtį*“ – informantas J; „*sveikintina Zarasų bibliotekos patirtis – receptų vakaronės, kai dalinamasi receptais, o paskui rengiamos popietės, per kurias pristatomi gaminiai, mezgami ryšiai*“ – informantas H).
- **Turėtų vykti renginiai, seminarai įvairiomis psichologinėmis temomis.** Jie būtų ypač aktualūs kurtiesiems tėveliams, kuriems reikia informacijos apie vaikų auginimą ir auklėjimą („*bibliotekoje galėtų būti organizuojami renginiai psichologinėmis temomis, pvz., kurčioms mamytėms, bei tėveliams, auginantiems kurčius vaikus. Aišku, [...] svarbus bendradarbiavimas su kurčiųjų bendruomene, mūsų specialistais*“ – informantas A).
- **Biblioteka galėtų prisidėti prie kurčiųjų ir aklujų švietimo.** Šių grupių atstovams dažnai trūksta studijų literatūros. Kurtiesiems ji turėtų būti išversta į gestų kalbą, akliesiems – įgarsinta ar parašyta Brailio raštu („*neregiams sunku studijuoti, kai trūksta literatūros.*

Biblioteka galėtų pasistengti, kad būtų išversta visa reikalinga literatūra“ – informantas A; „metodinės, profesionalios priemonės [...] palengvintų mokymąsi ir suteiktų daugiau žinių <...> buvo net įkėlę į internetą mokyklines, programines knygas, t. y. buvo nufilmuotas jų vertimas į gestų kalbą. Tai būtų žinių pagilinimas, nes jie iš pradžių perskaitytų lietuvių kalba, o paskui gestų kalba pagilintų, užtvirtintų žinias“ – informantas M).

- Kadangi kurčiųjų bendruomenėje neįprasta skaityti, biblioteka galėtų bendradarbiauti su kurčiųjų centrais, organizacijomis ir taip prisidėtų prie klausos negalią turinčių **vaikų skatinimo skaityti** („galėtų „Mažąjį princą“ pateikti gestų kalba, tada, manau, vaikas susidomėtų ir [...] paimtų skaityti knygą. Manau, taip būtų galima sudominti vaikus skaityti knygą. Arba galima parodyti knygą, papasakoti pačius įdomiausius epizodus gestų kalba ir pasakyti: o dabar paskaitykite knygutę ir sužinosite, kas bus toliau . Aš nesakau, kad visi puls skaityti tą knygutę, bet tai jau būtų postūmis“ – informantas A).

Pasak ekspertų, biblioteka kaip „knygnešys“ padėtų atrasti ne vien knygas, bet ir save, savo talentus, pomėgius, padėtų pažinti pasaulį („bibliotekos padėtų neįgaliesiems susipažinti su kitais žmonėmis, skatintų domėtis įvairiomis veiklomis, atrasti savo talentus, šviestis, tobulėti, pažinti pasaulį, knygas <...> bibliotekos gali tapti „knygnešiais“, nešančiais tiems žmonėms šviesą“ – informantas K).

II. IŠVADOS

- **Biblioteka gali tapti neįgaliųjų organizacijų ir asociacijų partnere, gerinant asmenų turinčių negalią inkluziją į visuomenę.** Sėkmingą partnerystę ir aktyvesnę naudojimąsi bibliotekų paslaugomis galėtų užtikrinti didesnės bibliotekos pastangos tenkinti asmenų turinčių įvairias negalias poreikius.
- Bibliotekoms, norinčioms organizuoti veiklas asmenims turintiems įvairias negalias, rekomenduojama atsižvelgti į skirtingus asmenų su negalia grupių poreikius:
 - Regos negalią turintiems asmenims būtinos iškilios juostos grindyse, ryškios spalvos, padedančios orientuotis erdvėje, įgarsintos knygos arba literatūra Brailio raštu.
 - Klausos negalią turintiems žmonėms reikalinga vaizdinė stimuliacija – nukreipianti informacija (rodyklės, aiškūs užrašai), padedanti orientuotis erdvėje. Pageidautini kompiuteriai ar planšetės su programomis gestų kalba. Darbuotojai privalo mokėti gestų kalbą.
 - Psichikos, proto negalią turintiems asmenims turi būti sukurta jauki, patogi, rami aplinka. Pageidautinas specialiai jiems pritaikytos literatūros (angl. *easy to read*) skyrelis.
 - Fizinę / judėjimo negalią turintys žmonės lengvai pateks į biblioteką, jei ji pirmame aukšte, įrengti pandusai, keltai. Viduje taip pat turi būti nesunku judėti vežimėlyje.
- Siekiant pritraukti į bibliotekas daugiau asmenų su negalia, rekomenduojama rengti bendrus renginius, seminarus, kuriuose dalyvautų ir negalią turintys ir jos neturintys visuomenės nariai. Renginiai galėtų būti meninio / terapinio ir edukacinio pobūdžio. Taip pat rekomenduojama naudoti asmenims su negalia skirtą literatūrą.
- Bibliotekų darbuotojai, bendraujantys su žmonėmis turinčiais negalią, neprivalo turėti specifinių žinių (išskyrus gestų kalbos mokėjimą). Visoms žmonių turinčių įvairias negalias grupėms reikalingas juos aptarnaujantis empatiškas, kantrus, tolerantiškas bei paslaugus darbuotojas. Susipažinęs su asmenų turinčių negalią poreikiais, jis galėtų efektyviau bendrauti su negalią turinčiais žmonėmis.
- Sukūrus naujas bibliotekos paslaugas, pirmiausiai rekomenduojama jas viešinti per neįgaliųjų organizacijas ir asociacijas, nepamirštant žiniasklaidos priemonių, socialinių tinklų, neįgaliųjų internetinių tinklalapių.